

НЕУСТОЙКА ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОВЕРНЕННЯ ОРЕНДОВАНОГО МАЙНА

Гордієнко Т.О.,
*старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4084-2435>
e-mail: gt220216@gmail.com

Гордієнко Т.О. Неустойка за несвоєчасне повернення орендованого майна.

В статті розглядаються актуальні питання застосування заходів відповідальності за несвоєчасне повернення майна, наданого в користування на умовах оренди. На основі норм чинного законодавства проаналізовано специфічні риси неустойки, передбаченої в ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України, та окреслено проблемні питання правової кваліфікації відповідних нарахувань з точки зору їх правової природи, періоду розрахунку, тривалості позовної давності.

Зазначається, що недосконалість законодавчої техніки обумовила виникнення протилежних підходів до з'ясування характеру підвищених витрат орендаря за користування майном в позадоговірний період – такі нарахування розглядаються як подвійна орендна плата за користування майном і як штрафна санкція за порушення зобов'язання з повернення майна. Суперечливою також виявилася позиція щодо можливості одночасного нарахування орендної плати за час позадоговірного використання майна та неустойки, як штрафної санкції за прострочення його повернення, що знайшло відображення в матеріалах судової практики. Наведено сформовані на час підготовки статті правові висновки Верховного Суду, згідно з якими нарахування орендної плати має відбуватися виключно в період дії договору оренди, а поза межами договірного строку користування майном підлягає застосуванню саме неустойка в розмірі подвійної орендної плати за час фактичного перебування майна в користуванні орендаря. Відповідна позиція сформована касаційною інстанцією на основі розмежування регулятивних та охоронних приписів і неможливості їх поєднання (ототожнення).

В роботі зазначено про необхідність встановлення вини орендаря в несвоєчасному поверненні майна, виділено проблемні питання розрахунку вартості користування майном при поновленні договору оренди на підставі ст. 764 Цивільного кодексу України та ст. 284 Господарського кодексу України.

За результатами дослідження сформовано пропозиції з удосконалення чинного законодавства, спрямовані на забезпечення його однозначного розуміння учасниками орендних правовідносин та уніфікацію судової практики вирішення спорів відповідної категорії.

Ключові слова: оренда, найм, зобов'язання, договір оренди, орендна плата, повернення майна, неустойка, штраф, пеня, відповідальність.

Hordiienko T.O. Penalty for late return of rented property.

The article deals with topical issues of applying liability measures for untimely return of property provided for use under lease terms. Based on the norms of the current legislation, the specific features of the penalty provided for in Part 2 of Art. 785 of the Civil Code of Ukraine, and outlined the problematic issues of legal qualification of the relevant accruals from the point of view of their legal nature, the calculation period, and the duration of the statute of limitations.

It is noted that the imperfection of the legislative technique led to the emergence of opposite approaches to clarifying the nature of the increased costs of the tenant for the use of the property in the non-contractual period – such charges are considered as double rent for the use of the property and as a penalty for violating the obligation to return the property. The position regarding the possibility of simultaneous charging of rent for the period of non-contractual use of the property and a penalty as a penalty for late return of the property, which was reflected in the materials of court practice, also turned out to be controversial. The legal

conclusions of the Supreme Court formed at the time of preparation of the article are presented, according to which the calculation of rent must take place exclusively during the period of validity of the lease agreement, and outside the contractual period of use of the property, a penalty in the amount of double the rent for the time the property is actually in the use of the tenant is subject to application. The corresponding position was formed by the cassation instance based on the distinction between regulatory and protective prescriptions and the impossibility of their combination (identification).

The work indicates the need to establish the lessee's fault in the untimely return of the property, highlighted the problematic issues of calculating the cost of using the property when renewing the lease agreement on the basis of Art. 764 of the Civil Code of Ukraine and Art. 284 of the Economic Code of Ukraine.

Based on the results of the research, proposals were made to improve the current legislation, aimed at ensuring its unambiguous understanding by the participants of the tenancy relationship and the unification of the judicial practice of resolving disputes of the relevant category.

Key words: lease, hire, obligation, lease agreement, rent, return of property, penalty, fine, liability.

Постановка проблеми. Відносини оренди мають значне поширення в національній економіці, що пояснюється привабливістю такої моделі для сторін відповідних правочинів. Для орендодавця укладення такого договору є джерелом пасивного доходу від своєї власності, певною гарантією збереження відповідних об'єктів та їх цільового використання. Орендар, в свою чергу, отримує необхідне в господарській діяльності майно навіть за відсутності достатніх коштів для його купівлі, або коли така потреба має тимчасовий характер. При цьому важливим є забезпечення належного виконання договірних зобов'язань, зокрема, по своєчасному поверненню майна після припинення договору. За змістом ст. 785 Цивільного кодексу по відношенню до орендаря, який допустив прострочення повернення орендованого майна, передбачається нарахування неустойки. Практика застосування такої санкції є суперечливою і непослідовною, що вказує на необхідність додаткового аналізу відповідних норм законодавства та їх удосконалення для забезпечення ефективного захисту прав господарюючих суб'єктів та уніфікації судової практики.

Стан опрацювання проблематики. Актуальні питання застосування заходів відповідальності в орендних правовідносинах (зокрема, за несвоєчасне повернення орендованого майна) досліджували Т. Бондаренко, С. Мамедова, Л. Мелех, М. Мороз, Є. Морозов, А. Петрова, М. Тиндик, А. Секірський та інші правники. В наукових роботах достатньо детально розглянуто практичні аспекти застосування неустойки за прострочення повернення майна з оренди та окреслено ключові правові позиції Верховного Суду у відповідних спорах. В той же час, в проведених дослідженнях приділено недостатньо уваги питанням удосконалення правового регулювання відповідних суспільних відносин та не наведено конкретних пропозицій щодо змін законодавчих актів, якими унормовано застосування відповідальності за неправомірне користування майном після спливу терміну оренди. Відповідні напрямки потребують додаткового аналізу в спеціальних дослідженнях.

Метою статті є формування пропозицій з удосконалення норм законодавства щодо відповідальності за несвоєчасне повернення орендованого майна на основі аналізу діючої редакції ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України та практики її застосування господарськими судами при вирішенні спорів даної категорії.

Виклад основного матеріалу. За змістом ст. 759 Цивільного кодексу України за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у володіння та користування за плату на певний строк. У разі припинення договору найму наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавецьві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі. Як визначено в ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України, якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки у розмірі подвійної плати за найм речі за час прострочення [1]. Дане положення слід розглядати як звичайну умову договору оренди (законну неустойку), а відтак орендодавець має право на застосування вказаної санкції незалежно від погодження сторонами цієї форми відповідальності безпосередньо в договорі найму (оренди). Відповідний правовий висновок викладено, зокрема, в Постанові Верховного Суду від 19.04.2021 р. по справі № 910/11131/19 [2].

Законодавче визначення неустойки та порядок її застосування унормовано положеннями ст. 549 Цивільного кодексу України, згідно з якою неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного

зобов'язання. Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [1].

Закріплений в ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України порядок нарахування неустойки за прострочення повернення об'єкта оренди вочевидь є відмінним від правил застосування пені і штрафу, передбачених в ст. 549 Кодексу. Зокрема, в основу розрахунку штрафу за прострочення повернення орендованого майна покладено розмір орендної плати і тривалість позадоговірного використання об'єкта, проте як за правилами ч. 2 ст. 549 Цивільного кодексу України такий штраф необхідно було б розраховувати виходячи з вартості майна і визначати його у фіксованій сумі. Порядок застосування неустойки за ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України не дозволяє визначити її як пеню, оскільки не передбачає нарахувань за кожен день прострочення, а відповідне зобов'язання за своїм характером не є грошовим. Таку позицію підтримує М. Мороз і зазначає, що вказана неустойка, не являючись ні штрафом ні пенєю, за своєю сутністю є особливим різновидом неустойки [3. С. 106].

Правові підходи до застосування позовної давності до вимог про стягнення неустойки за прострочення повернення орендованого майна істотно відрізняються від загальних правил. Як відомо, за згідно з п. 1 ч. 2 ст. 258 Цивільного кодексу України до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені) застосовується спеціальна позовна давність в один рік. В той же час, в п. 4.5 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів» від 29.05.2013 р. № 10 визначено, що до неустойки, нарахованої відповідно до ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України, слід застосовувати загальну, не спеціальну позовну давність [4]. В обґрунтування даного висновку зазначено, що ця неустойка є самостійним заходом майнової відповідальності. Запропонований підхід вбачається спірним, проте така позиція прослідковується і в новітній практиці Верховного Суду у справах відповідної категорії.

Визначення періоду нарахування такої неустойки також має особливості. За загальними правилами ч. 6 ст. 232 Господарського кодексу України нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано, якщо інше не встановлено законом або договором [5]. Зміст ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України вказує на можливість нарахування неустойки за весь час фактичного позадоговірного користування майном до дати його повернення без обмеження строком.

Суперечливість правових норм, що визначають наслідки несвоєчасного повернення об'єкта оренди, призвела до формування протилежних позицій щодо правової природи зобов'язання по сплаті подвійної орендної плати за час позадоговірного використання майна. Так, в Постанові Верховного Суду від 13.02.2018 р. по справі № 910/12949/16 зазначено, щопередбачена в ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України неустойка є подвійною платою за користування річчю за час прострочення, а не штрафною санкцією в розумінні ст. 230 Господарського кодексу України [6]. Про специфічний характер цих нарахувань зазначається і в Постанові Верховного Суду від 19.04.2021 р. по справі № 910/11131/19, де вказується, що неустойка за ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України має спеціальний правовий режим, який обумовлений тим, що зобов'язання наймача (орендаря) з повернення об'єкта оренди є майновим і виникає після закінчення дії договору. Наймодавець (орендодавець) у цьому випадку позбавлений можливості застосовувати щодо недобросовісного наймача інші ефективні засоби впливу задля виконання відповідного зобов'язання, окрім як використання права на стягнення неустойки в розмірі подвійної плати за користування орендованим майном [2]. В даній Постанові неустойка розглядається як санкція за порушення договірних зобов'язання.

Точне визначення правової природи підвищеної плати за користування майном в позадоговірний період має велике значення не лише для взаємовідносин сторін, а й правильного бухгалтерського та податкового обліку. Зокрема, якщо такі нарахування будуть кваліфіковані як орендна плата, вони можуть бути віднесені до складу витрат господарської діяльності, а при їх визначенні в якості санкції включення таких нарахувань до складу витрат неможливе.

У відносинах оренди державного майна кваліфікація характеру таких нарахувань визначає ще й порядок їх сплати та розподілу. Так, за змістом п. 10 ч. 3 ст. 29 Бюджетного кодексу України 50 відсотків орендної плати за користування певним майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок державного бюджету, підлягає сплаті на користь такої установи, а решта суми в доход державного бюджету [7]. Відповідне правило не поширюється на неустойку, а відтак вся сума підлягає сплаті до державного бюджету.

Цікавою є динаміка змін правової позиції судових органів в питанні можливості одночасного нарахування орендної плати та неустойки за період прострочення повернення орендованого майна. Доволі

часто умовами укладених договорів передбачалася сплата орендної плати за весь час перебування майна в користуванні орендаря незалежно від закінчення терміну оренди, а нарахування неустойки за прострочення повернення орендованого майна застосовувалося як звичайна умова договору оренди або відповідні положення включалися до тексту з виходячи з принципу свободи договору (ст. 627 Цивільного кодексу України) та з урахуванням права сторін врегулювати в договорі, що передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, що не врегульовані цим актом (ч. 2 ст. 6 Цивільного кодексу України). Це питання активно обговорювалося і серед науковців, проте єдиного підходу сформовано не було.

В судових рішеннях Верховного Суду неодноразово вказувалося про правомірність одночасного нарахування орендної плати за час фактичного користування майном та неустойки за прострочення його повернення і на основі відповідних позицій формувалася практика судів першої та апеляційної інстанцій. Так, в Постанові Верховного Суду від 11.05.2018 р. по справі № 926/3701/16 було зазначено, що основне зобов'язання відповідача – сплачувати орендну плату за весь час фактичного користування майном, яке виникло з договору оренди, не припиняється після спливу строку дії договору, оскільки таке припинення пов'язано не із закінченням строку, на який було укладено договір, а з моментом підписання сторонами відповідного акта про повернення орендарем предмета договору оренди [8]. За результатами касаційного перегляду Верховним Судом зроблено висновок про наявність у орендаря обов'язку сплачувати орендну плату за весь період користування по день фактичного повернення майна. Аналогічна правова оцінка наведена в Постанові Верховного Суду від 14.11.2018 р. по справі № 924/195/16 та інших судових рішеннях [9].

Згодом Верховний Суд відступив від раніше сформованих підходів і дійшов протилежного висновку про безпідставність одночасного нарахування орендної плати та неустойки за час прострочення повернення орендованого майна. В Постанові об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду 19.04.2021 р. по у справі № 910/11131/19 визначено, що правова природа плати за користування річчю (орендної плати) безпосередньо пов'язана із правомірним користуванням річчю протягом певного строку, і обов'язок здійснення такого платежу є істотною ознакою орендних правовідносин, що випливає зі змісту регулятивних норм ст. 759, 762, 763 Цивільного кодексу України та ст. 283, 284, 286 Господарського кодексу України. Після спливу строку дії договору невиконання чи неналежне виконання обов'язку з негайного повернення речі свідчить про неправомірне користування майном, яке було передане в найм (оренду). Тому права та обов'язки наймодавця і наймача, що перебували у сфері регулятивних правовідносин, переходять у сферу охоронних правовідносин та охоплюються правовим регулюванням за ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України, яка регламентує наслідки невиконання майнового обов'язку щодо негайного повернення речі наймодавцеві. Користування майном після припинення договору є таким, що здійснюється не відповідно до його умов – неправомірне користування майном, у зв'язку з чим вимога щодо орендної плати за користування майном за умовами договору, що припинився (у разі закінчення строку, на який його було укладено тощо), суперечить змісту правовідносин за договором найму (оренди) та регулятивним нормам Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України. Оскільки поведінка боржника не може бути одночасно правомірною та неправомірною, то регулятивна норма ст. 762 Цивільного кодексу України і охоронна норма ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України не можуть застосовуватися одночасно, адже орендар не може мати одночасно два обов'язки, які суперечать один одному: сплачувати орендну плату, що здійснюється за правомірне користування майном, і негайно повернути майно [2]. Верховний Суд звернув увагу на невідповідність вимог сплати потрібного розміру орендної плати в позадоговірний період загальним засадам цивільного законодавства – справедливості, добросовісності та розумності.

Окрім викладеного, Верховний Суд також зауважив про неприйнятність положень п. 3 ч. 1 ст. 2 та ст. 627 Цивільного кодексу України про свободу договору до договорів оренди в частині можливості нарахування орендної плати після припинення їх дії до моменту фактичного повернення орендованого майна.

Після ухвалення вказаної Постанови судова практика розгляду справ даної категорії докорінно змінилася і фактично стала протилежною, проте як норми законодавства, якими врегульовані ці відносини, були і залишаються незмінними. Подібна трансформація правових підходів до вирішення аналогічних спорів свідчить про недосконалість правового регулювання суспільних відносин, що припускає різне тлумачення норми закону, та відсутність гарантій подальшого уніфікованого застосування вказаних норм через можливість повернення до раніше висловлених позицій. Також неврегульованим

залишається питання відшкодування втрат особи, що були не неї покладені за результатами вирішення спору на основі правових позицій, від яких в подальшому Верховний Суд відступив, визнавши їх помилковість. Втім, дані аспекти не охоплюються визначеною метою роботи і можуть бути предметом окремих досліджень.

Щодо моменту виникнення права на застосування неустойки за несвоєчасне повернення орендованого майна слід зазначити наступне. За загальним правилом кредитор має право на застосування заходів відповідальності з наступного дня після дати, коли відповідне зобов'язання мало бути виконано, якщо інше не передбачено законом або договором. Право на нарахування неустойки за прострочення повернення орендованого майна виникає з наступного дня після припинення дії договору оренди.

В даному контексті заслуговує на увагу питання правомірності таких нарахувань у разі поновлення договору оренди в порядку ст. 764 Цивільного кодексу України та ч. 4 ст. 284 Господарського кодексу України якщо після закінчення строку його дії наймач продовжує користуватися майном, а наймодавець протягом місяця з дати закінчення строку його дії не заперечує проти цього. Для такої ситуації законодавство не визначає, яка плата має вноситися користувачем за відповідний місяць – за звичайною ставкою згідно з укладеним договором оренди, або підлягає сплаті неустойка відповідно до ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України. Логічно, що у разі поновлення договору оренди підстави для застосування неустойки відсутні, а у разі припинення його чинності у зв'язку із запереченнями наймодавця нарахування неустойки є правомірним і обґрунтованим. Приймаючи до уваги, що наймодавець може повідомити про свої заперечення проти поновлення строку дії договору в останній день місячного строку (що в повній мірі відповідає закону), існує правова невизначеність щодо розміру плати за користування майном і дане питання підлягає врегулюванню на законодавчому рівні. На думку автора, до заявлення заперечень проти продовження користування майном підлягає сплаті орендна плата у визначеному договором розмірі, а після такого повідомлення – неустойка згідно з ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України.

Слід зазначити, що застосування неустойки згідно з ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України є безпідставним за відсутності вини орендаря в порушенні обов'язку повернення об'єкта оренди, проте ці обставини підлягають доказуванню самим орендарем в силу закріпленої в ч. 2 ст. 614 Цивільного кодексу України презумпції вини особи в порушенні зобов'язання.

В літературі та матеріалах судової практики також відсутній єдиний підхід до питання можливості зменшення судом розміру неустойки за несвоєчасне повернення орендованого майна. На думку М. Мороза, при визначенні розміру неустойки у повній мірі застосовуються положення ст. 551 Цивільного кодексу України. Зокрема, розмір цієї неустойки може бути збільшений у договорі найму (оренди), розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення [3. С. 106]. В той же час, в Постанові Верховного Суду від 07.04.2020 р. по справі № 924/599/19 зазначено про відсутність у чинному законодавстві правового механізму зменшення неустойки у вигляді подвійного розміру плати за користування річчю, що є самостійною майновою відповідальністю у сфері орендних правовідносин і не може бути ототожнена з неустойкою (штрафом, пенєю), передбаченою ст. 549 Цивільного кодексу України та ст. 230 Господарського кодексу України, до якої застосовуються положення ст. 551 Цивільного кодексу України [10].

Приймаючи до уваги, що згідно з нормами Податкового кодексу України штрафні санкції не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, при розрахунку розміру неустойки за несвоєчасне повернення орендованого майна до її складу не включається податок на додану вартість, який мав би сплачуватися орендарем у випадку правомірного користування майном [11].

Висновки. За результатами проведеного дослідження вбачається за можливе зазначити, що законодавчі норми щодо правових наслідків прострочення повернення орендованого майна не містять належного унормування ключових питань застосування неустойки, передбаченої ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України. Намір запровадження особливої неустойки, як самостійної форми відповідальності в орендних правовідносинах, вбачається недостатньо виправданим і призводить до суперечливих правових позицій в науковій літературі та судовій практиці. Згадані проблеми не можуть бути вирішені шляхом видання Верховним Судом відповідних правових позицій, оскільки нечітке викладення законодавчих норм унеможливує формування однозначного правового висновку щодо їх застосування.

Удосконаленню правового регулювання досліджених суспільних відносин сприятиме :

- визначення неустойки, передбаченої ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України, як штрафної санкції та закріплення її виключного характеру;

- уточнення редакції ч. 2 ст. 549 Цивільного кодексу України можливістю запровадження в законі відмінного від наведеного в цій статті механізму застосування штрафних санкцій;
- доповнення Цивільного кодексу України нормою про неможливість нарахування орендної плати за позадоговірний період користування майном;
- унормування порядку оплати за користування орендованим майном протягом першого місяця після припинення дії договору оренди (у випадку, коли орендар продовжує користуватися ним);
- запровадження розподілу неустойки аналогічно з порядком, визначеним для орендної плати (у відносинах оренди державного майна);
- формування чітких та послідовних правових підходів у питаннях зменшення судом розміру неустойки та підстав для цього, застосування до таких позовних вимог спеціальної позовної давності згідно з п. 1 ч. 2 ст. 258 Цивільного кодексу України та ін.

Автор сподівається, що запропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності захисту прав учасників орендних правовідносин та усуненню правової невизначеності в питаннях застосування неустойки за прострочення повернення орендованого майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
2. Постанова Верховного Суду від 19.04.2021 р. по справі № 910/11131/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96926747> (дата звернення: 10.12.2023).
3. Мороз М.В. Міри цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання з договору найму (оренди). *Право та інновації*. 2018. № 3 (23). С. 104–109.
4. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 10 / Вищий господарський суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13#Text> (дата звернення : 10.12.2023).
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
6. Постанова Верховного Суду від 13.02.2018 р. по справі №910/12949/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72253346> (дата звернення : 10.12.2023).
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n643> (дата звернення: 10.12.2023).
8. Постанова Верховного Суду від 11.05.2018 р. по справі № 926/3701/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74411210> (дата звернення: 10.12.2023).
9. Постанова Верховного Суду від 14.11.2018 р. по справі № 924/195/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72449767#> (дата звернення: 10.12.2023).
10. Постанова Верховного Суду від 07.04.2020 р. по справі № 924/599/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88612858> (дата звернення: 10.12.2023).
11. Постанова Верховного Суду від 20.11.2020 р. по справі № 916/1319/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93149464> (дата звернення: 10.12.2023).